

Maya i Alta Verapaz, Guatemala

Konfliktlösning med hjälp av Mercy Corps

[Guatemala: q'eqchi'-maya] Verapaz betyder den sanna freden, men regionen Alta Verapaz i Guatemala präglas av allt annat än fred. Med en mycket sned landfördelning och utan lagstiftning i landrätt för ursprungsfolk uppstår många konflikter mellan jordägare och småjordbrukare, och småjordbrukare emellan. Den internationella hjälpororganisationen Mercy Corps arbetar i regionen sedan 2001. Tillsammans med lokala samarbetsorganisationer bidrar de till att lösa långdragna landkonflikter samt att öka kunskapen och förmågan att lösa konflikter på fredlig väg.

I regionen Alta Verapaz i Guatemala lever q'eqchi'-folket, ett ursprungsfolk som tillhör maya-folken. Den orättvisa landfördelningen innebär att 70 procent av landarealen ägs av endast två procent av befolkningen.

Många q'eqchi'-indianer arbetar på jordägarnas kaffeplantager och har ofta inte möjlighet att köpa eller på annat sätt tillägna sig nytt land när familjerna växer eller kaffeplantagen tas ur bruk. Bristande tillgång till land leder ofta till konflikter mellan jordägare och jordlösa men också mellan angränsande byar.

Jordbruksministeriet har beräknat att tio procent av befolkningen befinner sig i konflikt och att så många som 80 procent

saknar äganderätt till land. För många q'eqchi'-familjer innebär landkonflikter ofta våld och osäker tillgång till odlingsbart land.

Mercy Corps projekt bygger upp en förmåga hos q'eqchi'-folket att lösa konflikter både nu och i framtiden. Programmet har, i samarbete med den lokala organisationen JADE (Juristas Asociadas para el Desarrollo Legal), skapat ett nätverk av konfliktmedlingscentra och utbildat byrepresentanter i konfliktlösning runt om i Alta Verapaz. År 2004 beräknades det att det fanns 482 konflikter som involverade 16 000 q'eqchi'-familjer. Projektet har bidragit till att lösa 120 konflikter under tre år och fått q'eqchi'-indianer att se fredliga diskussioner som ett fungerande sätt att lösa konflikter.

Mercy Corps program i Guatemala omfattar även utbildning om att odla grödor för försäljning vilket är nödvändigt för att q'eqchi' ska kunna betala för land. Dessutom stödjer Mercy Corps de lokala aktörerna i lobbying gentemot Guatemalas regering för bättre rättigheter för ursprungsfolken i Alta Verapaz.

Landkonflikter

I Mercy Corps projekt skiljer man på fyra typer av landkonflikter som uppkommer på olika sätt, nämligen arbetsrättskonflikter, tvister om äganderätt, konflikter om landanvändande och gränsdragningar. När en kaffeplantage tas ur bruk, till exempel när kaffepriset faller och odlingen blir olönsam, kan en arbetsrättskonflikt uppstå.

I Guatemala lägger arbetsgivaren en del av lönerna i en fond varje månad, pengar som sedan ska betalas ut i ett slags avgångsvederlag, och betalar jordägaren

inte ut summan uppstår en konflikt. Det händer att q'eqchi'-indianerna som arbetat på plantagen då ockuperar marken och kräver att få antingen pengar eller land som ersättning.

Den andra sortens konflikter, tvister om äganderätt, uppkommer på grund av Guatemalas historiskt ineffektiva och felaktiga landmätningar, som gör att landägare inte har registrerats korrekt. Detta innebär att en person kan köpa en bit mark för att sedan upptäcka att landet redan tillhör någon annan. Den här typen av konflikt kan uppstå när säljaren fifflar med dokumenten och säljer till intet ont anande q'eqchi'-indianer, men kan också ske utan uppsåt.

Konflikter om landanvändande inträffar när landlösa jordbrukare slår sig ner på vad som kan se ut att vara ledigt eller obrukat land men som i själva verket tillhör en kanske frånvarande landägare. Landägaren kan, med stöd av lagen, slänga ut de ovälkomna gästerna vilket kan leda till våldsamma protester och ofta inbegriper aktivist-grupper som tar ställning för q'eqchi'-indianerna.

Slutligen gäller den sista konflikttypen gränsdragningar mellan två byar. Detta orsakas ofta av historiskt felaktiga landmätningar vilket fortsätter att skapa konflikt så länge som byarna inte kan enas om var gränsen går.

Ett konkret exempel från landägaren Antonio Estradas kaffeplantage kombinerar två typer av konflikter. På plantagen hade q'eqchi'-indianer arbetat sedan 40 år när plantagen stängde på grund av låga kaffepriser och dålig lönsamhet.

Antonio Estrada ville inte betala avgångsvederlagen och arbetarna inledde en rättslig process för att få sin ersättning,

*För många q'eqchi'-maya-familjer innebär landkonflikter ofta våld och osäker tillgång till odlingsbar mark.
Foto: Mercy Corps.*

vilket är ett exempel på en arbetsrättskonflikt. Flera statliga och icke-statliga organisationer blev inblandade utan att förmå att lösa konflikten. Q'eqchi'-familjerna ockuperade då ett stycke mark som de ansåg vara ledigt, men efter att nya landmätningar genomförts visade det sig att den mark som q'eqchi'-familjerna valt faktiskt inte var ledig, vilket innebar att det nu blev en konflikt om landanvändande.

Familjerna vägrade att flytta och konflikten eskalerade. Efter att Mercy Corps medlat i konflikten gick landägaren Antonio Estradas med på att sälja land till de 30 familjer som arbetat åt honom. Det här blev ett steg närmare en lösning men innebar förstås problem för q'eqchi'-indianerna att betala för marken. Dessutom uppstod det konflikter mellan q'eqchi'-indianerna om hur marken skulle fördelas. Landägaren Estrada menade att konflikter "ofta omvandlas till nya konflikter med nya aktörer" istället för att verkligen lösas.

Svaga rättigheter och våld i Alta Verapaz

Guatemalas ursprungsbefolkningar utgör 60 procent av landets befolkning och det kan därför tyckas märkligt att det i landets lagstiftning saknas en särskild paragraf för ursprungsfolks landrättigheter. Att det nationella landregistret inte är exakt eller uppdaterat och att inte alla jordägare förekommer i det förbättrar inte situationen för ursprungsfolken.

Det tycks då märkligt att Guatemala skrivit under ILO-konventionen 169 som ger långtgående rättigheter till ursprungsfolk. Bland annat säger konventionen i del II att ursprungsfolk inte ska föras bort från det land de bebor, och om de ändå måste flytta ska de ha rätt till ersättning i form av pengar eller land. Detta återspeglas alltså inte i Guatemalas lagstiftning och tillämpas inte i praktiken. Kollektiva landrättigheter är i stort sätt omöjligt att få för ursprungsfolken, och en stor del av arbetet med konfliktlösning i Alta Vera-

paz riktar istället in sig på att ge q'eqchi'-folket möjlighet att köpa och äga land.

Det innebär att jordbrukarfamiljerna själva måste skrapa ihop pengar för att betala för marken, vilket ofta är mycket stora summor för q'eqchi'-familjerna som försörjer sig genom självhushåll. Det land de köper kan inte heller ägas kollektivt utan av enskilda personer, och gynnar därför inte samarbete inom byarna.

Landkonflikterna påverkar q'eqchi'-indianerna negativt psykologiskt, politiskt och ekonomiskt. Det är vanligt med känslor av uppgivenhet och frustration inför en situation som familjerna upplever att de inte kan påverka. Det blir ofta traumatiskt för familjerna att tvingas flytta från sin boplat och de upplever att ingen bryr sig om deras behov.

Vid politiska beslut om landanvändning får q'eqchi' inte möjlighet att närvara, vilket urholkar deras tilltro till det politiska systemet. Indianerna påverkas också hårt ekonomiskt då alla deras inkomster går till att betala advokater som säger sig

kunna hjälpa. Resultatet blir att familjerna inte kan betala barnens skolgång eller behov av hälsovård.

Det faktum att det existerar en orättvis lagstiftning och en skev landfördelning i Guatemala, har fått följden att många q'eqch'i-indianer blivit uppgivna och kommit att se våld som den enda utvägen.

Framgångsrik konfliktlösning med Mercy Corps

Mercy Corps program för konfliktlösning består av att bygga upp en kunskapsbas för konfliktlösningsmetoder i byarna, samt att upprätta konfliktmedlingscentra som stöd för byarna. 250 byledare har utbildats och förväntas föra kunskapen vidare i byarna och på så sätt nå så många som 20 000 q'eqchi'-indianer. Dessutom sprider projektet information genom media, till exempel i lokalradio, och därmed räknar man med att nå ytterligare 30 000 personer.

Mercy Corps och dess lokala samarbetspartner arbetar också mer handgripligt med konfliktlösning och har hållit ett antal workshops med myndigheter, landägare och lokala organisationer. Ofta har parterna i konflikten aldrig satt sig ner och diskuterat konflikten, och bara genom att göra det kommer man ofta närmare en lösning.

Mercy Corps har även utbildat personal på den lokala organisationen JADE (en av Mercy Corps lokala partner), som i sin tur utbildat byrepresentanter. I samarbete med JADE har det upprättats ett nätverk av sju medlingscenter i regionen varav ett i centralorten Cobán vilket ger stöd till de andra kontoren. JADE har arbetat med rättsligt stöd till småjordbrukare vid landkonflikter och landregistrering sedan 1995, och arbetar snabbt och professionellt. Mercy Corps samarbetar också med FUNDEMI som stöder ursprungsfolkfamiljer inom hälsovård, utbildning, landrättigheter och jordbruksutveckling. FUNDEMI har utvecklat en metod för att öka landsbygdsbefolkningens tekniska kunskaper om jordbruksproduktion, vilket gör organisationen till en viktig samarbetspartner för Mercy Corps.

Statliga initiativ

Mercy Corps samarbetar också med de statliga institutionerna Contierra och Fondo de Tierras som sysslar med land-

Hälften av de som deltagit i utbildningarna har varit kvinnor. Foto: Mercy Corps

konflikter i Guatemala. De tillkom båda efter att Guatemalas inbördeskrig slutade 1996.

Contierra erbjuder medling och teknisk support vid landkonflikter, till exempel vid konflikter om gränsdragningar mellan byar och vid tvister om äganderätt. Mellan åren 1997 till 2003 hjälpte Contierra till att lösa 1200 av de drygt 2000 landkonflikter i hela landet som anmäldes till institutionen. Med 482 olösta konflikter 2004 är Alta Verapaz en av regionerna med störst antal landkonflikter, och det finns fortfarande mycket kvar att göra.

Fondo de Tierras köper land och distri-

buerar till q'eqchi'-familjer. På hemsidan redovisas att Fondo de Tierras under 1998 till 2 000 överlämnat 14 farmar till jordlösa q'eqchi' och totalt 45 farmar i hela landet. Institutionen har fått ekonomiskt stöd från USA:s, Danmarks och Japans regeringar, och har arbetat tillsammans med UNDP:s initiativ för att lösa landkonflikter. Under 2005 överlämnades ytterligare sex farmar till totalt 330 q'eqchi' i Alta Verapaz. Det var mycket få kvinnor som fick direkt del av Fondo de Tierras arbete.

I jämförelse med Mercy Corps arbete i Alta Verapaz kan Contierra och Fondo

FAKTA

Mercy Corps

Mercy Corps europeiska huvudkontor tog sin början som Scottish European Aid (SEA), en biståndsorganisation som skapades 1990 som en reaktion på krisen i de rumänska barnhemmen. Mercy Corps grundades i USA 1979 som svar på flyktingkrisen i Kambodja. SEA och Mercy Corps Europaavdelning slogs samman 1996 och blev därmed det europeiska huvudkontoret för Mercy Corps internationella nätverk.

Idag hjälper Mercy Corps mer än 10 miljoner personer varje år med att återhämta sig från katastrofer, bygga starkare samhällen och att hitta sina egna vägar ut ur fattigdomen. Organisationen har varit internationellt ledande med att besvara den massiva tragedin som tsunamin i Indiska Oceanen skapade, kriget i Afghanistan, den enorma matbristen i Nordkorea, etniska konflikter på Balkan och ekonomisk transition i Centralasien och Kaukasus.

Mercy Corps arbetar mitt ibland katastrofer, konflikter, fattigdom och instabilitet för att släppa fri den potential hos människor som kan vinna trots omöjliga odds. Sedan 1979 har Mercy Corps givit 500 miljoner brittiska pund till stöd för människor i 82 länder. Med stöd från huvudkontoren i Portland (USA), Edinburgh (Europa) och Hong Kong (Asien), har organisationens samlade globala program 3 200 anställda över hela världen och når närmare 10 miljoner människor i 40 länder.

För mer information, besök webbsidan
www.mercycorps.org.uk.

Lokala organisationer och ILO

CONTIERRA

<http://www.contierra.gob.gt/>

Fondo de Tierras/ FONTIERRA

http://www.fontierras.gob.gt/pdf/MEM_LABORES_2000.PDF

ILO – Den internationella arbetsrättsorganisationen

<http://www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/convde.pl?C169>

de Tierras inte redovisa lika många lösta konflikter eller antal personer som de nått ut till. Målgruppen för institutionernas projekt är till övervägande del män, vilket kan jämföras med att hälften av dem som deltagit i JADE:s utbildningar varit kvinnor.

Framtiden

Förutsättningarna för q'eqchi'-folket är nu på väg att förbättras tack vare en kunskapsbas för konfliktlösningmetoder och ett nätverk av konfliktmedlingscenter. Familjer som tidigare såg våld som det enda sättet att hantera konflikter har upplevt att konflikter kan lösas med fredliga

medel.

När nya konflikter uppkommer i framtiden kommer de att vara mer benägna att förhandla och diskutera innan de tar till våld. Tack vare den ökade kunskapen i organisationen JADE och på grund av nätverket av medlingscentra har nu kapaciteten för att hantera konflikter förbättrats betydligt.

Det kan vara orättvist att q'eqchi'-folket ska vara tvungna att dras in i marknadsekonomin genom att de blir tvungna att betala för land de bott på traditionellt. Därmed försvinner alternativet att odla endast för självförsörjning.

Förhoppningsvis kommer lobby-arbetet att ge resultat så att den rättsliga situationen för q'eqchi' förbättras. Tills dess är det av stor vikt att lösa de konflikter som uppkommit och att befästa inställningen hos q'eqchi' att konflikter kan lösas utan våld.

Annette Nilsson

Volontär på Mercy Corps (Edinburgh)

maj-juli 2006

This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-No Derivative Works 2.5 Sweden License. To view a copy of this license, visit creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/se/